الگوی مدیریت مرزهای سرزمینی

(مورد پژوهی: مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس)

www.ketab.ir

دکتر محمدحسین افشردی

دانشیار جغرافیای سیاسی دانشگاه عالی دفاع ملی

دکتر محسن جان پرور

استادیار جغرافیای سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد

سرشناسه: الگوی مدیریت مرزهای سرزمینی
عنوان و نام پدیدآور: محمدحسین افشردی - محسن جان پرور
ویراستار علمی و ادبی: معاونت پژوهش و تولید علم دانشگاه.
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی، انتشارات، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری: ۳۲۳ ص.
شابک: ۵ - ۹ - ۹۰۱۴۳ - ۹۶۴ - ۹۷۸
شناسه افزوده: دانشگاه عالی دفاع ملی. انتشارات

دانشگاه عالی دفاع ملی

الگوی مدیریت مرزهای سرزمینی

تهیه و تألیف: دکتر محمدحسین افشردی - دکتر محسن جان پرور
ویراستاری علمی و ادبی: معاونت پژوهش و تولید علم دانشگاه
طراح جلد: سید مجتبی علی
حروفچینی و صفحه‌آرایی: بابک مشتاق
بهاء: ۲۵۰۰۰۰ریال
نوبت و سال چاپ: نوبت اول - تابستان ۱۳۹۱
شابک: ۵ - ۹ - ۹۰۱۴۳ - ۹۶۴ - ۹۷۸
تیراژ: ۳۰۰۰ جلد
ناشر: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی (داعا)
همه حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است

نشانی: تهران، ضلع شمالی بزرگراه شهید بابایی، بعد از اتوبان هنگام، دانشگاه عالی دفاع ملی
تلفن: ۲۲۹۷۰۳۴۳ دورنگار: ۲۲۹۷۰۳۲۷
آدرس پست الکترونیکی: info@sndu.ac.ir

www.ketab.ir

(فهرست)

عنوان **صفحه**

مقدمه ۱۵

فصل اول: حقوق و گونه شناسی مرز های سرزمینی ۱۹

۱-۱ - مرز ۲۱

۱-۱-۱ - تعریف مرز ۲۱

۱-۱-۲ - مرزهای دریایی ۲۳

۱-۱-۲-۱ - مرزهای دریایی در سطح دریا ۲۴

۱-۱-۲-۲ - مرزهای دریایی در بستر دریا ۲۷

۱-۱-۳ - روند تکامل مرز ۲۹

۱-۲ - خلیج ۳۲

۱-۲-۱ - تعریف خلیج ۳۲

۱-۲-۲ - تعیین حدود مرزها در دریای بسته یا نیمه بسته ۳۳

۱-۳ - مدیریت مرز ۳۴

۱-۳-۱ - تعریف مدیریت مرز ۳۴

فصل دوم: مرزهای دریائی خلیج فارس ۳۷

۲-۱ - جغرافیای خلیج فارس ۳۹

۲-۱-۱ - جغرافیای طبیعی خلیج فارس ۳۹

۲-۱-۲ - جغرافیای انسانی ۴۱

۲-۲ - محدوده و مرزهای ایران در خلیج فارس ۴۳

۲-۲-۱ - روند شکل گیری مرزهای ایران در خلیج فارس ۴۳

۲-۲-۲ - محدوده‌ها و مرزهای تعیین حدود شده ایران در خلیج فارس ۴۹

۲-۲-۲-۱ - مرزهای ایران و عربستان ۴۹

۲-۲-۲-۲ - مرزهای ایران و عمان ۵۱

۲-۲-۲-۳ - مرزهای ایران و بحرین ۵۳

۲-۲-۲-۴ - مرزهای ایران و قطر ۵۴

www.ketab.ir

۲-۲-۳- محدوده‌ها و مرزهای تعیین حدود نشده ایران در خلیج فارس ۵۵
۲-۲-۳-۱- مرزهای ایران و امارات متحده عربی ۵۵
۲-۲-۳-۲- مرزهای ایران و کویت ۵۵
فصل سوم: نظریه‌ها و مدل‌های مرتبط با مدیریت مرزها ۵۹
۳-۱- تئوری‌ها در مورد قلمروخواهی حکومت‌ها ۶۲
۳-۱-۱- ارزش ذاتی سرزمین ۶۲
۳-۱-۲- ارزش رابطه ای سرزمین ۶۳
۳-۱-۳- تئوری‌ها در مورد کشمکش‌ها و اختلافات مرزی ۶۵
۳-۲-۱- کشمکش های مرتبط با سیاست های بین‌الملل ۶۷
۳-۲-۲- کشمکش های مرتبط با عوامل قومی و مذهبی ۶۹
۳-۲-۳- کشمکش های مرتبط با میراث تاریخی ۷۰
۳-۳- مدل‌های تعاملات مرزی ۷۰
۳-۳-۱- مدل مارتینز ۷۱
۳-۳-۲- مدل هاوس ۷۴
۳-۳-۳- مدل سافر ۷۵
۳-۳-۴- نظریه نیومن ۷۷
۳-۳-۵- نظریه پیتر هاگت ۷۸
۳-۳-۶- نظریه ریچاردسن ۸۰
۳-۴- مدل‌های مدیریت مرزی ۸۱
۳-۴-۱- مدل مدیریت مرزهای زمینی ایران ۸۱
۳-۴-۲- مدل مدیریت مرزهای زمینی بلیک ۸۴
۳-۴-۳- مدل مدیریت یکپارچه مرزی ۸۷
۳-۴-۴- مدل نقش قدرت منطقه ای در حل و فصل منازعات سرزمینی ۸۹
۳-۵- جمع بندی و استخراج شاخص های موثر در مدیریت مرزهای دریایی ۹۲
۳-۶- روابط کلی بین شاخص‌های موثر در مدیریت مرزهای دریایی ۹۳
فصل چهارم: واقعیت‌های جغرافیایی، ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی موثر در مدیریت مرزهای دریایی ۹۵

www.ketab.ir

۴-۱-واقعیت های جغرافیایی، ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی ۹۷
۴-۱-۱-واقعیت های جغرافیایی ۹۷
۴-۱-۱-۱-بخش نظری ۹۷
۴-۱-۱-۲- واقعیت های جغرافیایی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۱۰۰
۴-۱-۲-ساختار ژئوپلیتیکی ۱۰۴
۴-۱-۲-۱-بخش نظری ۱۰۵
۴-۱-۲-۲-ساختار ژئوپلیتیکی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۱۰۷
۴-۱-۳-موقعیت ژئواستراتژیک و ژئواکونومیک منطقه مرزی ۱۱۱
۴-۱-۳-۱-بخش نظری ۱۱۱
۴-۱-۳-۲-موقعیت ژئواستراتژیک، ژئواکونومیک منطقه مرزی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۱۱۲
۴-۱-۴-ژئوپلیتیک زیست محیطی ۱۱۷
۴-۱-۴-۱-بخش نظری ۱۱۷
۴-۱-۴-۲-ژئوپلیتیک زیست محیطی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۱۲۰
۴-۱-۵-منابع مشترک مرزی ۱۲۶
۴-۱-۵-۱-بخش نظری ۱۲۶
۴-۱-۵-۲-منابع مشترک مرزی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۱۲۹
۴-۲-جمع بندی شاخص‌های بخش اول موثر در مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۱۳۵
فصل پنجم: سیاست‌های موثر در مدیریت مرزهای دریایی ۱۳۹
۵-۱-سیاست‌ها ۱۴۱
۵-۱-۱-سیاست خارجی ۱۴۱
۵-۱-۱-۱-بخش نظری ۱۴۱
۵-۱-۱-۲-سیاست خارجی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۱۴۳
۵-۱-۲-سیاست (راهبرد) دفاعی ۱۵۲
۵-۱-۲-۱-بخش نظری ۱۵۲
۵-۱-۲-۲-سیاست (راهبرد) دفاعی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۱۵۵

www.ketab.ir

۵-۱-۳-سیاست امنیتی ۱۶۲
۵-۱-۳-۱-بخش نظری ۱۶۲
۵-۱-۳-۲-سیاست امنیتی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۱۶۳
۵-۱-۴-سیاست ارتباطی (سطح روابط) ۱۶۶
۵-۱-۴-۱-بخش نظری ۱۶۶
۵-۱-۴-۲-سیاست ارتباطی (سطح روابط) و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۱۶۸
۵-۱-۵-۱-بخش نظری ۱۷۲
۵-۱-۵-سیاست های مرزی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۱۷۳
۵-۲-جمع‌بندی بخش دوم موثر در مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس..... ۱۷۶
فصل ششم: بازیگران مؤثر در مدیریت مرزهای دریایی ۱۸۱
۶-۱-بازیگران مرزی ۱۸۳
۶-۱-۱-سازمان‌ها و نهادهای مرزی ۱۸۳
۶-۱-۱-۱-بخش نظری ۱۸۳
۶-۱-۱-۲-سازمان‌ها و نهادهای مرزی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۱۸۴
۶-۱-۲-ساکنین مرزی ۱۸۸
۶-۱-۲-۱-بخش نظری ۱۸۸
۶-۱-۲-۲-ساکنین مرزی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۱۸۹
۶-۱-۳-نیروهای مرزی ۱۹۲
۶-۱-۳-۱-بخش نظری ۱۹۲
۶-۱-۳-۲-نیروهای مرزی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۱۹۴
۶-۱-۴-نیروهای مداخله گر ۱۹۸
۶-۱-۴-۱-بخش نظری ۱۹۸
۶-۱-۴-۲-نیروهای مداخله گر و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۱۹۹
۶-۱-۵-تعداد همسایگان ۲۰۵
۶-۱-۵-۱-بخش نظری ۲۰۵
۶-۱-۵-۲-تعداد همسایگان و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۲۰۶

www.ketab.ir

۶-۲- جمع بندی شاخص‌های بخش سوم موثر در مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۲۰۸
فصل هفتم: عوامل ساختاری موثر در مدیریت مرزهای دریایی ۲۱۳
۷-۱- عوامل ساختاری ۲۱۵
۷-۱-۱- ساختار همگن یا ناهمگن ۲۱۵
۷-۱-۱-۱- بخش نظری ۲۱۵
۷-۱-۱-۲- ساختار همگن یا ناهمگن و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۲۱۶
۷-۱-۲- نوپابودن ۲۲۰
۷-۱-۲-۱- بخش نظری ۲۲۰
۷-۱-۲-۲- نوپابودن و مدیریت مرزهای خلیج فارس ۲۲۶
۷-۱-۳- مسائل حقوقی ۲۳۰
۷-۱-۳-۱- بخش نظری ۲۳۰
۷-۱-۳-۲- مسائل حقوقی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۲۳۲
۷-۱-۴- نگرش دو کشور به یکدیگر ۲۳۴
۷-۱-۴-۱- بخش نظری ۲۳۴
۷-۱-۴-۲- نگرش دو کشور به یکدیگر و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۲۳۵
۷-۱-۵- نگرش حکومت و مردم به مرز ۲۴۰
۷-۱-۵-۱- بخش نظری ۲۴۰
۷-۱-۵-۲- نگرش حکومت و مردم به مرز و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۲۴۳
۷-۲- جمع بندی شاخص‌های بخش چهارم و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۲۴۷
فصل هشتم: مسائل مرزی موثر در مدیریت مرزهای دریایی ۲۵۱
۸-۱- مسائل مرزی ۲۵۳
۸-۱-۱- تاریخچه مرز ۲۵۳
۸-۱-۱-۱- بخش نظری ۲۵۳
۸-۱-۱-۲- تاریخچه مرز و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۲۵۵
۸-۱-۲- اختلافات ارضی و مرزی ۲۵۹
۸-۱-۲-۱- بخش نظری ۲۵۹

www.ketab.ir

۸-۱-۲-۲-اختلافات ارضی و مرزی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۲۶۴
۸-۱-۳-زیرساخت‌ها و فناوری مرزی ۲۶۸
۸-۱-۳-۱-بخش نظری ۲۶۸
۸-۱-۳-۲-زیرساخت‌ها و فناوری مرزی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۲۷۱
۸-۱-۴-وضعیت آمایش مناطق مرزی ۲۷۲
۸-۱-۴-۱-بخش نظری ۲۷۲
۸-۱-۴-۲-وضعیت آمایش مناطق مرزی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۲۷۵
۸-۱-۵-مدیریت تنش‌ها، مسائل و بحران های مرزی ۲۸۱
۸-۱-۵-۱-بخش نظری ۲۸۱
۸-۱-۵-۲-مدیریت تنش‌ها، مسائل و بحران های مرزی و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۲۸۱
۸-۲-جمع بندی شاخص‌های بخش پنجم و مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۲۸۵
فصل نهم: تبیین وزن شاخص‌های مؤثر در مدیریت مرزهای دریایی و ارائه راهکار ۲۸۹
۹-۱-تبیین وزن شاخص‌های مؤثر در مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۲۹۱
۹-۲-ارائه راهکار جهت مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس ۲۹۵
فصل دهم: جمع بندی و ارائه الگوی مدیریت مرزهای دریایی ۲۹۷
۱۰-۱-جمع بندی ۲۹۹
منابع و مأخذ ۳۰۹

www.ketab.ir

فهرست شکل‌ها و نقشه‌ها

شکل (۱): قلمرو و مرزهای دریایی ۲۷
شکل (۲): گراف مرزهای دریایی در بستر دریا ۲۹
شکل (۳): مراحل تکامل خط مرزی ۳۱
شکل (۵): یکپارچگی ملی ۷۳
شکل (۴): مدل تکامل مرزی مارتینز ۷۳
شکل (۶): مدل سافر ۷۷
شکل (۷): مدل‌های پوتر و هاست ۷۹
شکل (۸): مدل مدیریت مرزهای زمینی ایران ۸۳
شکل (۹): جایگاه و نقش مدیریت منطقه‌ای و فرامنطقه ای در حل و فصل منازعات سرزمینی ۹۱
شکل (۱۰): ابعاد مدیریت مرزهای دریایی ۹۳
شکل (۱۱) ارتباط بین شاخص‌ها در قالب بعدی پنج گانه ۹۴
نقشه (۲): ساختار قومی مذهبی ملت ایران ۱۰۴
شکل (۱۲): ساختارهای گوناگون ژئوپلیتیکی از منظر قدرت ۱۰۵
شکل (۱۳): تأثیر ساختار ژئوپلیتیکی جهان بر مدیریت مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس ۱۰۸
شکل (۱۴): رابطه بین موقعیت ژئواستراتژیک و ژئواکونومیک منطقه مرزی و مدیریت مرز ۱۱۲
نقشه (۳): بیضی راهبردی ۱۱۴
شکل (۱۵): آینده تولید نفت در جهان ۱۱۵
شکل (۱۶): منبع مشترک مرزی بین دو کشور ۱۲۹
شکل (۱۷): رابطه بین واقعیت های جغرافیایی، ژئوپلیتیکی و ژئواستژیکی موثر بر مدیریت مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس ۱۳۸
شکل (۱۸): رابطه بین گزینه های سیاست دفاعی کشور و الگوی مدیریت مرز ۱۵۵
شکل (۱۹): مولفه های موثر بر سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران ۱۵۹
شکل (۲۰): سطوح دیپلماسی دفاعی ۱۶۱
شکل (۲۱): رابطه بین سیاست های موثر بر مدیریت مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس ۱۸۰
شکل (۲۳): آموزش نیروهای مرزی ج.ا. ایران ۱۹۷

www.ketab.ir

شکل (۲۴): رابطه بین تعداد همسایگان و مدیریت مرز ۲۰۶
شکل (۲۵): رابطه بین بازیگران موثر بر مدیریت مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس ۲۱۱
شکل (۲۶): رابطه بین ساختار کشورها و مدیریت مرز ۲۱۵
شکل (۲۷): الگوهای تأثیر نوپابودن کشور بر مدیریت مرزها ۲۲۳
شکل (۲۸): الگوی الف دو کشور نوپا ۲۲۴
شکل (۲۹): الگوی ب و ج یک کشور باسابقه یک کشور نوپا ۲۲۵
شکل (۳۰): الگوی د دو کشور با سابقه ۲۲۵
شکل (۳۱): پیچیدگی‌های حقوقی در یک بخش دریا ۲۳۱
شکل (۳۲): رابطه بین نگرش دو کشور همسایه به یکدیگر و مدیریت مرز ۲۳۵
شکل (۳۳): نگرش بین ایران و کشورهای حوزه خلیج فارس قبل و بعد از انقلاب اسلامی ۲۴۰
شکل (۳۴): رابطه بین عمق استراتژی موثر بر مدیریت مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس..... ۲۵۰
شکل (۳۵): رابطه بین سن و مدیریت مرز ۲۵۳
شکل (۳۶): نحوه شکل گیری مرز و روند لازم برای رسیدن به مدیریت مرز ۲۵۵
شکل (۳۷): اختلافات ارضی بین دو کشور مختلف ۲۶۰
شکل (۳۸): رابطه مستقیم و دوسویه امنیت و توسعه در مناطق مرزی ۲۷۴
نقشه (۴): توزیع فضایی سطوح توسعه در بین استان‌های مرزی و غیر مرزی کشور ۲۸۰
شکل (۳۹): رابطه بین مسائل مرزی موثر بر مدیریت مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس ۲۸۸
شکل (۴۱): روند انجام پژوهش جهت دستیابی به الگوی مدیریت مرزهای دریایی ۳۰۰
شکل (۴۲): شاخص‌های موثر در مدیریت مرزهای دریایی ۳۰۲
شکل (۴۳): اقدامات لازم برای بلوغ و کارآمدی الگوی مدیریت دو طرفه مرزهای دریایی ۳۰۵
شکل (۴۴): الگوی بهینه مدیریت مرزهای دریایی نیمه بسته ۳۰۷

www.ketab.ir

فهرست جدول‌ها

جدول (۱): مهم‌ترین خلیج های بین المللی ۳۳
جدول (۲): نقش و اقدامات قدرت منطقه ای و فرامنطقه ای در خلیج فارس ۹۰
جدول (۳): ذخایر انرژی کشورهای حوزه خلیج فارس ۱۱۷
جدول (۴): وضعیت تایید و تصویب کنوانسیون کویت و پروتکل‌های زیست محیطی آن توسط کشورهای خلیج فارس ۱۲۵
جدول (۵): منابع مشترک مرزی بین ایران و همسایگان در خلیج فارس ۱۳۰
جدول (۶): مدل‌های [illegible] بهره برداری از منابع مشترک مرزی ۱۳۴
جدول (۷): مبادلات تجاری بین امارات و قطر با ایران و جهان ۱۷۱
جدول (۸): سازمان‌ها و نهادها [illegible] با مرز در ج.ا. ایران ۱۸۵
جدول (۹): همپوشانی زمینه های [illegible] وزارت کشور و مرزبانی با نهادهای مرتبط مرز ۱۸۶
جدول (۱۰): تاریخ شکل گیری (استقلال) کشورهای حوزه خلیج فارس ۲۲۶
جدول (۱۱): تنش های محلی ناشی از ورود [illegible] آلودگی نفتی ماهیگران بومی به آب های قطر ۲۸۲
جدول (۱۲): تنش‌ها و مسائل مرزی بین ایران و [illegible] در خلیج فارس ۲۸۳

www.ketab.ir

مقدمه

سرحدات و مرزها از جمله موضوعاتی در جغرافیای سیاسی هستند که از جایگاه برجسته و پر اهمیتی در این رشته برخوردار می‌باشند. این اهمیت مرزها در طی قرون گذشته سبب شکل‌گیری مطالعات و پژوهش‌های گسترده‌ای بر روی مرزهای بین المللی شده است. روند مطالعاتی در زمینه مرزها در قرون گذشته به ویژه قرن بیستم بیشتر جنبه‌های تاریخی مرز، موافقت، تحدید حدود و علامت‌گذاری و مسائل ناشی از آن‌ها را مورد بررسی و مطالعه قرار داده و پیشرفت‌های خوبی را نیز به طور مشخص در مفاهیم مرتبط با مرز و روش‌های تحدید حدود و علامت‌گذاری مرزها سبب شده و به افزایش درک مرزهای بین المللی کمک کرده است. با گذشت زمان این اندیشه در بین صاحب‌نظران و کارشناسان مرزی شکل گرفت که همه دیدگاه‌هایی که لازم است درباره مرزها گفته شود را گفته‌اند. این امر سبب شد که روند مطالعات مرزی تا حدی دچار خاموشی نسبی شود. بعد از دهه‌های خاموشی نسبی، مطالعه سرحدها و مرزها در طی دهه‌های اخیر قرن بیست دوباره مکان برجسته‌ای را، در جغرافیای سیاسی بدست آورد. نیروی محرک برای احیاء مطالعات مرزی، از شکل‌گیری ادعاهایی از جمله پایان تاریخ، جهانی شدن و تجارت آزاد ناشی می‌شد که ملاحظات مرزی، مرزدایی و جهان بی‌مرز بودند، هر چند حقایق بیشتری وجود داشت که مرزها در اشکال و شدت‌های متنوع سیاسی‌ها را در داخل حصارهای تقسیم بندی شده، تعیین حدود می‌کنند و چگونگی برقراری ارتباط و پذیرش آن را و سیطره آزادی حرکت از یک فضا به فضای دیگر را مشخص می‌کنند. این تحولات و نظریه‌ها ذهن‌ها را متوجه جنبه‌ها و مسائلی که در مطالعات مرزی مورد غفلت قرار گرفته بود و مسائلی که در عرصه‌های جدید مرزی ناشی می‌شد، کرد. یکی از جنبه‌های مهم مطالعاتی درباره مرزها که با توجه به جهانی شدن و تحولات ناشی از آن جایگاه برجسته‌ای را بدست آورد، مدیریت مرزها می‌باشد که در گذشته توجه چندانی به آن نشده و مورد غفلت قرار گرفته بود. این جنبه از مرز با توسعه ارتباطات و سایر تحولات در قرن بیست و یکم توانست خود را به صورت یک الزام و ضرورت برای کشورها مطرح کند و جایگاه برجسته‌ای را به خود اختصاص دهد.

مدیریت مرزها به گونه‌ای است که مرزهای کشور به صورت کاتالیزوری برای ایجاد هویت ملی، تأمین امنیت و منافع ملی عمل می‌کند. در این راستا، یاد گرفتن مهارت‌های مدیریت مرز برای برقراری روابط خوب میان دو کشور حیاتی است. با وجود اهمیت مدیریت مرزها و جدید بودن آن توجه زیادی از سوی محققان نسبت به این بعد جدید مطالعات مرز صورت نگرفته است و الگویی در این

www.ketab.ir

زمینه برای مدیریت مرزها به ویژه در زمینه مرزهای دریایی ارائه نشده است. بر این اساس، کتاب حاضر سعی دارد تا به صورت تجربی شکاف بین مطالعات جغرافیایی با مدیریت مرزهای دریایی به صورت عام و مرزهای دریایی در دریاهای بسته و نیمه بسته به صورت خاص را به عنوان عرصه جدید مطالعات مرزی کاهش دهد. در این بین، با توجه به اهمیت بالایی که مدیریت مرزهای دریایی در خلیج فارس برای جمهوری اسلامی ایران دارد سعی شده است مدیریت مرزهای ایران با کشورهای همسایه در خلیج فارس (عمان، امارات متحده عربی، قطر، بحرین، کویت و عراق) به عنوان مورد در نظر گرفته شود. تا ضمن حرکت جهت دستیابی به مدیریت مرزهای دریایی در دریاهای بسته به صورت نظری، در قالب مطالعه موردی نیز اشاره ای به عوامل موثر در مدیریت مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس جهت دستیابی به الگویی جهت مدیریت بهینه مرزهای دریایی کشور در خلیج فارس شود تا گامی برای حل مسائل و مشکلات کشور در این بخش برداشته شود. زیرا، مسائل و چالش‌های مرزی در این حوزه از جدی‌ترین و مهم‌ترین مشکلات مرزی است که جمهوری اسلامی ایران با آن روبرو می‌باشد. به گونه‌ای که، اگر نگاهی کوتاه و کلی به حوادث موجود در روزنامه‌های کشور در طی سال‌های گذشته و اخیر انداخته شود می‌توان به سادگی این موضوع را درک کرد چون روزی نیست خبری در این زمینه در روزنامه‌ها وجود نداشته باشد. به نحوی که، با وجود اینکه در خلیج فارس، جمهوری اسلامی ایران بخش‌های اصلی از مرزهای خود با کشورهای همسایه را تعیین حدود کرده است اما عدم وجود الگوی بهینه مدیریت مرزی مسائل و مشکلات متعددی برای حاکمیت و مالکیت کشور به وجود آورده و در برخی بخش‌ها نظیر بهره‌برداری مشترک مرزی بین ایران و همسایگان منافع ملی کشور را با خطر مواجه کرده است که این خود نیاز به حرکت به سمت ارائه الگویی جهت مدیریت بهینه مرزهای کشور در این حوزه است. بر این اساس، هدف اصلی حاضر ضمن بیان تعاریف و نظریه های مرتبط با مرزها و مدیریت مرزی، استخراج، تبیین و تشریح شاخص‌های موثر در مدیریت مرزهای دریایی، سنجش وزن هر یک از این شاخص‌های در مدیریت مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس و در پایان، ارائه الگویی برای مدیریت مرزهای دریایی ایران با همسایگان در خلیج فارس می - باشد که از طریق آن بتواند حداکثر منافع و امنیت ملی برای کشور تأمین شود. هر چند، با توجه به پیچیدگی‌ها و مسائل مختلفی که در زمینه مدیریت مرز در جهان وجود دارد برنامه‌ریزی و ارائه الگویی برای مدیریت مرزها که بتواند همه مسائل و جنبه‌ها را در برگیرد کاری بس سخت و دشوار می‌باشد. اما چیزی که واضح است این است که می توان الگویی ساده و مناسب برای این منظور ارائه

www.ketab.ir

داد تا بتواند در حد امکان چالش‌ها و درگیری‌های موجود در مناطق مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس را کاهش دهد و همزمان بتواند منافع ملی و امنیت ملی کشور را تأمین کند. کتاب حاضر در قالب ده فصل به صورت زیر تنظیم شده است:

فصل اول: حقوق و گونه شناسی مرزهای سرزمینی

فصل دوم: مرزهای دریایی خلیج فارس

فصل سوم: نظریه‌ها و مدل‌های مرتبط با مدیریت مرزها و استخراج شاخص‌ها

فصل چهارم: واقعیت‌های جغرافیایی، ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی موثر در مدیریت مرزهای دریایی

فصل پنجم: بایسته‌های موثر در مدیریت مرزهای دریایی

فصل ششم: بازیگران موثر در مدیریت مرزهای دریایی

فصل هفتم: عوامل سازمانی موثر در مدیریت مرزهای دریایی

فصل هشتم: مسائل مرزی موثر در مدیریت مرزهای دریایی

فصل نهم: تبیین وزن شاخص‌های موثر در مدیریت مرزهای دریایی و ارائه راهکار

فصل دهم: جمع بندی و ارائه الگوی مدیریت مرزهای دریایی

در پایان ضمن این‌که خود را مرهون کسانی می‌دانیم که از آثار و نوشته‌های ارزشمند و راهنمایی‌های آنان در تولید این اثر بهره وافر برده‌ایم، امیدواریم مطالب و مباحثی که در این کتاب بیان می‌شود بتواند مورد توجه خوانندگان محترم قرار بگیرد و بحثی از سوی آن‌ها را پاسخگو باشد و آن‌ها را نسبت به مباحث و مسائل مرزی علاقمند کند.

دکتر محسن افشردی

دانشیار جغرافیای سیاسی دانشگاه عالی دفاع ملی

دکتر محسن جانپرور

استادیار جغرافیای سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد

www.ketab.ir